

T.M.M.O.B
ZIRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI
ADANA BÖLGE ŞUBESİ YAYINLARI:1

TARIMDA
DESTEKLEME
POLİTİKASI

**T. M. M. O. B. ZİRAAT
MÜHENDİSLERİ ODASI**

**TARIMDA DESTEKLEME
POLİTİKASI**

*Feyyaz
Uysal*

Cihan Matbaası — Tel.: 29 54 50

ANKARA — 1977

Oda Adresi : Ziraat Mühendisleri Odası Adana Bölge Şubesi
Tel : 10056 Atatürk Parkı Kuzeyi Ersayıl Apt. No : 1
(Şoförler Cemiyeti Yanı) **ADANA**

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	5
1. GİRİŞ	7
2. DURUM	8
2.1. Ürünü Destekleme Açısından	9
2.2. Üreticiyi Destekleme Açısından	13
2.3. Toprağın Özelliklerine Göre Kullanılması Açısından	16
3. DESTEKLEME POLİTİKASININ AMAÇLARI	19
3.1. Ekonomik Amaçlar	19
3.1.1. Tarımsal üretimin ekonomik kalkınma- ya dolaysız etkisi açısından	19
3.1.2. Tarımsal üretimin ekonomik kalkınmaya dolaylı etkisi açısından	20
3.2. Destekleme Politikasının Sosyal ve Siya- sal Amaçları	20
4. DESTEKLEME POLİTİKASI ARAÇLARI	24
4.1. Örgütsel Araçlar	26
4.2. Kamusal Araçlar	29
4.3. Yasal Araçlar	31
5. DESTEKLEME POLİTİKASININ KAPSAMI	31
SONUÇ	33

SUNUŞ

Toplumda dengeli ve adaletli bir düzen kurulabilmesi için tarımda dengeli ve adaletli bir düzen kurulması başlıca koşuldur.

Tarımda böyle bir düzenin sağlanabilmesinin önemli araçlarından biriside «Tarımsal Destekleme» politikasıdır.

Bugün ülkemizde uygulanan tarımsal destekleme politikası tamamen amacından saptırılmıştır.

Belirli tarım ürünleri için sözde «Taban» fiyatı saptayarak gerçekte bunu «Tavan» fiyatı biçiminde uygulamak destekleme politikasının ana işlevi olmuştur. Bugünkü uygulama tarımda destekleme politikası tarım kapitalistleri ve toprak ağaları için «Destekleme» küçük üreticiler için «Köstekleme» biçimindedir.

Amaç ve işlevi saptırılmış bugünkü destekleme politikası yerine emekten yana bir destekleme politikasının uygulanması zorunludur.

Destekleme sorununu bütün boyutlarıyla ortaya koyan bu raporun hazırlanmasında katkısı bulunan Ziraat Yüksek Mühendisleri; Yalçın DOĞANER, Öner ÜNALAN, Numan BEKTÖRE'ye ve 21. dönem T.M.M.O. Ziraat Mühendisleri Odası Yönetim Kuruluna, ayrıca hem hazırlık hemde baskı sırasında yardımlarını esirgemiyen Akın BİRDAL'a teşekkürü bir borç biliriz.

Ziraat Müh. Odası
Adana Bölge Şubesi
Başkan

Akın ÖZDEMİR

1 — GİRİŞ :

Devletin Tarım kesiminde yürüttüğü destekleme politikaları, son yılların en güncel ve bu nedenle de, üzerinde yoğun tartışmaların sürdürüldüğü konulardan birisidir. Kuşkusuz, sorunun bu denli önemli oluşu hiç de nedensiz değildir. Bir kere, Türkiye'de tarım gerek ulusal gelir ve üretim, gerekse toplam ya da çalışan nüfus açısından birincil kesim olma niteliğini halâ sürdürmektedir.

Nitekim, bugün Türkiye'de toplam nüfusun yaklaşık yüzde 60 dan çoğu kırlarda oturmakta ve buna dayalı olarak da çalışan nüfusun yarısından çoğu geçimini tarımsal üretimden gerçekleştirmektedir. Ayrıca, tarımın gerek ulusal gelir ve gerekse dış—satım (ihracat) içindeki ağırlığı, sürekli görel olarak azalmasına karşın, yine de ilgili kesimin ulusal gelire katkısı yüzde 25, dış—satıma katkısı ise yüzde 78 dolaylarındadır. Bu büyüklüklerin, yani tarım kesiminin ulusal gelir ve dış—satıma katkısı ile tarımda çalışan nüfusun toplam çalışan nüfus içindeki payının gelişmiş ülkelerde yüzde 10'un altına düştüğü düşünülürse, sorunun Türkiye için ne denli önemli olduğu daha kolay anlaşılabilir.

İkinci olarak, bugünkü nüfus artış hızı verileri iken, Türkiye'nin 2000 yılına 80 milyonluk bir ülke olacağını söylemek, önemli bir sır olmasa gerektir. Bunun anlamı şudur; artan nüfus ve kentleşmeye ek olarak, halkın gelir düzeyinin de yükselmesi, zaman boyutunda tarımsal ürünlere olan istemi (talebi) artıracaktır. Nitekim, 2000 yılına doğru kimi tarımsal ürünlere olan iç istemin günümüzdekine göre, örneğin buğdayda iki katına, pirinç, ayçiçeği, sebze ve et de üç katına yükselmesi beklen-

mektedir. Kuşkusuz, öteki tarımsal ürünler yönünden de aynı biçimde bir istem baskısı söz konusu olacaktır.

Ayrıca, halkın temel besin gereksinimlerinin karşılanması yanında, tarımın beklenen temel iki işlevi daha var. Bunlardan biri, gelişmekte olan yapım sanayii için gerekli olan tarımsal girdilerin nitelik ve nicelik olarak üretilmesidir. Tarımın ikinci işlevi dış ticaretle ilgili; Türkiye'nin sanayi yatırımları ve bugünkü yapım sanayinin gerek duyduğu girdilerin dış—alımını gerçekleştirebilmek için, dış—satıma konu olan tarımsal ürünlerin üretimini de, nitelik ve nicelik olarak geliştirmek gerekmektedir.

Tarımın bu işlevlerini yerine getirebilmesi için, devletin destekleme politikalarının, tarımsal üretimin plânlanmasında etkin bir araç olarak kullanılması gerekir. Devletin Halkın istemleri doğrultusunda yürüteceği bir destekleme politikası, yalnızca ülkenin ekonomik kalkınma girişimlerine önemli katkılarda bulunmakla kalmıyacak, toplumun sosyal ve siyasal gelişimini de olumlu yönde etkileyecektir.

2. DURUM

Ülkemizde destekleme politikalarının yürütücüleri, bu politikaların yer yer ve zaman zaman ürünü, yer yer ve zaman zaman da üreticiyi destekleme amacına yönelik olduğunu savunmaktadırlar.

Tarım kesiminin büyük ölçüde doğal koşullara bağlı bulunması, üreticinin arzı düzenleme olanaklarının sınırlılığı, tarım ürünlerindeki fiyat artışlarının doğuracağı enflasyonist etkiler, bunun üretici ve tüketici kesimdeki olumsuz sonuçları ve sonuçta kırsal kesimde yaşayan milyonlarca insanın gelir düzeyi-

nin çok düşük bir noktada bulunması, devletin destekleme politikası yoluyla tarım kesimine müdahalede bulunmasının genel gerekçeleridir.

Nitekim, Üçüncü Beş Yıllık Plân bu gerekçelerden hareketle, destekleme politikasının amaçlarını şöyle saptamıştır: «Tarımsal Fiyat ve gelirden istikrarı korumak, pazarlama kolaylıkları sağlamak, ekilebilir arazinin özelliklerine ve iç—dış talebe uygun bir üretim yapısı içinde verimliliğin artmasına yardımcı olmak.»

Sorunu bu noktada, iki soruya indirgeyerek tartışmak olanaklıdır. Birinci olarak, bugüne değin yürütülen uygulamalarla, yukarıda savunulduğu gibi, zaman zaman ve yer yer ürünü, zaman zaman ve yer yer de üreticiyi destekleme doğrultusunda bir uygulama söz konusu mudur? Yada bu uygulamaların, Üçüncü Beş Yıllık Planda belirtilen destekleme politikalarının amaçları doğrultusunda yürütüldüğünü söyleyebilir miyiz? Şimdi bu soruları kısaca yanıtlamaya çalışalım.

2.1 Ürünü Destekleme Açısından

Devletin ürünü destekleme politikaları, tarımsal üretimi nitelik ve nicelik olarak ulusal ekonominin gerekleri doğrultusunda geliştirmeyi amaçlamaktadır. Yada en azından, bu politikayı, yürütenler, devletin destekleme politikalarının esas amaçlarından birisinin bu olduğunu ileri sürmektedirler.

Ama ne var ki, 1938'den günümüze değin sürdürülen bu uygulamalarla bu amaçlara yaklaşım bile yapılamamıştır. Her ne kadar, 1950'lerden günümüze tarım kesiminde azımsanmayacak bir üretim artışının gerçekleştirildiğini söylemek olanaklı ise de, bu durum teknolojik gelişmenin doğurduğu üretim ar-

tışından çok, yeni toprakların tarımsal üretime sokulması yada girdi artışı gibi ek kaynak kullanımları ile gerçekleştirilebilmiştir.

Nitekim, hava koşullarının çok elverişli olduğu yıllar sözdışı edilirse, günümüze değin tarım kesiminde gerçekleştirilen yıllık gelişme hızları, hem yıllara göre büyük dalgalanmalar göstermiş ve hem de plânlarda öngörülen hedeflerin oldukça altında kalmıştır.

Tablo 1 : Planlı Dönemde Tarımsal Üretim Artışı

	Birinci Plân Dönemi		İkinci Plân Dönemi	
	Yıllık Ortalama Artış Hızı (%)	Yıllık Ortalama Artış Hızı (%)	Yıllık Ortalama Artış Hızı (%)	Yıllık Ortalama Artış Hızı (%)
	Plân Hedefi	Gerçekleşme	Plân Hedefi	Gerçekleşme
Bitkisel Üretim	4.4	4.3	4.4	4.2
Hayvancılık Ürünleri	5.6	2.6	4.8	3.2
Orman Ürünleri	6.7	7.0	6.9	5.5
Su Ürünleri	23.0	6.0	9.1	5.2
Toplam Tarım	4.7	4.0	4.7	3.9

Kaynak : Üçüncü Beşyillik Plân — S. 209

Bu tabloda, plânlı dönemde, plânlarca öngörülen ve gerçekleşen tarımsal üretim artış hızları yer almaktadır. Bu veriler, Plânlama örgütünün, Beşyillik Plânların ve Yıllık Programların ad olarak varlığına ve destekleme politikalarının bu amaca yönelik olduğu savına karşın, tarımda plânsızlığın plânını kanıtlaması açısından oldukça ilgi çekicidir. Nitekim, bitkisel üretimin dışında kalan tüm tarım kollarında, Plânlarda öngö-

rülen büyüklüklerle gerçekleşme büyüklükleri arasında akıl almaz farklılıklar görülmektedir. Sözelimi, hayvancılık ürünlerinde birinci ve ikinci, plânlı dönemler için, yüzde 5.6 ve Yüzde 4.8 lik gelişme hızları öngörülmüş, buna karşılık gerçekleşme hızları ancak yüzde 2.6 ve yüzde 3.2 ye ulaşabilmiştir. Örnek olarak su ürünleri ele alınırsa, olay tümüyle bir komedidir. Gerçekten, birinci Plân dönemi için, su ürünleriyle ilgili olarak yüzde 23'lük bir gelişme hızı öngörülmüş ve fakat gerçekleşme ancak ve ancak yüzde 6 olabilmıştır.

Toplam tarımsal üretim için, Birinci Beşyillik Plânda yıllık ortalama yüzde 4.7'lik bir artış hızı öngörülmüş, buna karşılık gerçekleşme yüzde 4 dolaylarında seyretmiştir. İkinci Beşyillik Plânda ise, yine yüzde 4.7'lik bir artış hızı öngörülmüş ve fakat buna karşılık tarımsal üretimde gerçekleştirilebilen yıllık ortalama üretim artışı ancak yüzde 3.9 dolaylarında olmuştur.

Tarım kesiminde gerçekleştirilen büyüme hızlarına gelir açısından yaklaştırıldığında (ki asıl önemli olan da budur; çünkü, kalkınma hızını dolaysız olarak belirleyen üretim artış hızı değil, gelir artış hızıdır.) Bu büyüklüklerin plânlarda öngörülen büyüme hızlarıyla yakından ve uzaktan hiçbir ilişkisi olmadığı görülmektedir. Tarımsal gelirden gerçekleştirilen artış hızları, hem plânlarda öngörülen artış hızlarının yarısından daha düşük bir düzeyde oluşabilmiş, hem de yıllara göre artış hızları arasında büyük dalgalanmalar ortaya çıkmıştır. Nitekim, birinci ve ikinci plânlı dönemler için yıllık ortalama yüz kesiminde yıllık ortalama gelir artış hızı ancak yüzde 2 dolaylarında gerçekleştirilebilmiştir.

Ayrıca, 1962—1973 y. döneminde gerçekleştirilen tarımsal gelirdeki artış hızlarına baktığımızda, aşağıdaki tabloda açıkça

görüldüğü gibi, bu büyüklükler, yüzde 13.1 ile yüzde 10.5 arasında değişmektedir. Başka bir deyişle, son oniki yıllık dönemde, tarım kesiminde belli bir yıl için, yüzde 13 dolayında bir gelir artışı söz konusu iken, başka bir üretim yılında da yüzde 11 dolayında bir gelir azalması söz konusu olabiliyor.

Sonuç olarak, devletin uyguladığı destekleme politikaları, tarımsal üretimin ulusal ekonominin gerek duyduğu nitelik ve niceliğe ulaşmasına yetmemiştir. Tarımsal üretimin nitelik, nicelik ve ürün türü olarak biçimlenişi, tümüyle doğal koşulların üreticilerin kişisel yeğlemelerinin yada sosyo—ekonomik ya-nından çok politik yönü ağır basan destekleme alımlarının etkisine bağlı bulunmaktadır.

Tablo : 2 — Plânlı Dönemde Tarımsal Gelirde Meydana Gelen Artışlar

Yıllar	Tarımsal Gelir (Milyar TL)	Tarımsal Gelirde Artış Hızları (%)
1962	26.3	4.4
1963	28.8	9.7
1964	28.7	— 0.5
1965	27.6	— 4.3
1966	30.5	10.8
1967	30.5	0.2
1968	30.9	1.6
1969	31.3	1.2
1970	32.6	3.9
1971	36.8	13.1
1972	36.7	— 0.2
1973	32.8	—10.5

KAYNAK : 1975 Yılı Programı S. 60—62

2.2 Üreticili Destekleme Açısından

Ülkemizde küçük çiftçinin çoğunlukta olduğu, buna karşılık tarım topraklarının çok büyük bir bölümünün büyük ve orta çiftçinin mülkiyetinde olduğu bilinen bir gerçektir. Nitekim, son yılların resmi istatistiklerine göre, Türkiye çiftçisinin yüzde 69'u 50 dönümden küçük toprak üzerinde tarım yapmakta, bunların işledikleri olan tüm ekilebilir toprakların ancak yüzde 25'ini oluşturmaktadır. Öte yandan, 200 dönümden daha büyük toprağı olanlar, tüm çiftçinin yüzde 4'ünü oluşturmalarına karşılık, bunlar ülkenin tarım topraklarının yüzde 40'ını ellerinde bulundurmaktadırlar. Aynı biçimde toprak düzenindeki bu dengesizlik, tarımsal gelirlerin dağılımına da yansımaktadır.

Günümüze değin uygulanan biçimiyle ister fiyat dışı araçlarla olsun, tarım kesimine yapılan devlet desteğinden aslan payını alanların, dengesiz toprak dağılımı nedeniyle yoksul köylüden çok büyük toprak sahipleri olduğunu kolaylıkla söyleyebiliriz. Örneğin, hektarına bugünkü değeri ile 50 bin liranın üzerinde devlet yatırımı yapılarak gerçekleştirilen sulama şebekelerinde çiftçi ailelerinin yüzde 4'ü tüm toprağın yüzde 34'ünün sahibi bulunmakta ve bu alanlarda 30 bin dönüme yakın aile mülkü topraklara rastlanabilmektedir. Toprak değerinin komşu kuru tarım alanlarına göre 10—15 kat arttığı, sulama şebekelerinde, büyük toprak sahiplerinin, devlet yatırımlarının sağladığı değer artışından ortaya çıkan kazancı milyonlarca lirayı bulmaktadır.

Bugün tarım topraklarının mülkiyet açısından dağılımı veri iken, büyük ölçüde dar gelirli halkın ödediği vergilerden oluşan hazine kaynakları ile karşılanan tarımsal girdi ucuzlatmalarında da durum aynıdır. Örneğin, siyasal iktidarın geçen yıl güb-

nın üzerindeki sübvansiyonun yaklaşık 2 milyar lirasından Türkiye çiftçisinin ancak yüzde 4'ünü oluşturan 160 bin dolayındaki büyük çiftçi ailesinin yararlandığını söylemek olanaklıdır.

Devlet destekleme alımlarına konu olan ürünlerin desteklenmesinden kimlerin yararlandığı noktasına gelince; küçük üretici yığınlarının gelir düzeyini olumlu yönde etkilemek amacı ile külfeti hazine kaynaklarınca karşılanan yüksek taban fiyatı uygulamalarından en büyük aslan payını yine büyük işletmeler almaktadır. Sözgelimi, buğday üretiminde, tüm üreticinin ancak yüzde 3'ünü oluşturan 55 bin dolayındaki çiftçi ailesi Türkiye'de yılda pazarlanan buğdayın yüzde 41 ini; aynı biçimde pamuk çiftçisinin de yüzde 4'ünün pazarlanan pamuğun yüzde 35'inin ürettiği bilinen bir gerçektir.

Tablo — 3 Destekleme Politikası Sonucu Şeker Pancarı Üreticisine Aktarılan Kaynakların İşletme Büyüklüklerine Göre Dağılımı, 1973

İşletme Büyüklüğü (Dekar)	İşletme Sayısı	Üreticinin Elline Geçen (TL)	Üretici Başına (TL)
0— 5	100.857	355.752.600	3.527
6— 10	56.757	413.665.800	7.286
11— 20	30.408	412.665.300	13.571
21— 30	7.174	171.591.000	23.918
31— 50	3.005	110.967.300	36.928
51—100	740	45.412.200	61.368
101 +	137	18.492.900	134.984
	199.078	1.528.547.100	—

Kaynak : Destekleme Politikası Uygulamasının Üreticileri Üzerindeki Etkileri, DPT 1976 S. 21

Tablo — 4 : Antbirlik Ortağı İşletmelerin İşletme Büyüklüğü, Üretici Başına Gelir ve Aktarılan Kaynak

İşletme Büyüklüğü (Dekar)	İşletme Sayısı	Üretici Başına Gelir TL)	Aktarılan Kaynak (TL)
0— 5	124	7.900	979.600
6— 10	420	15.894	6.675.500
11— 20	1.411	27.031	38.141.200
21— 30	1.426	47.062	67.110.500
31— 40	1.369	74.679	102.099.600
41— 50	1.074	97.738	94.231.200
51— 100	1.462	154.522	225.766.200
101— 200	458	252.179	115.498.000
201— 500	102	665.613	67.892.600
501—1000	4	1.244.250	4.977.000
TOPLAM	7.850		723.371.400

Kaynak : Açe S. 24

3 No.lu tabloda şeker pancarı üreticisine aktarılan kaynaklar yer almaktadır. Burada açıkça görüldüğü gibi, destekleme alım politikasından aslan payını yine büyük üreticiler almaktadırlar. Nitekim, 0—10 dekar büyüklükte toprağa sahip küçük üreticiler, toplam çiftçi ailelerinin yüzde 78'ini oluşturmalarına karşılık, aktarılan kaynağın ancak yüzde 50'sine sahip olabilmektedirler. Öte yandan toplam çiftçi ailelerinin yaklaşık ancak yüzde 2'sini oluşturan 31 dönümden büyük işletmeler, aktarılan kaynağın yüzde 12'sini ellerine geçirmektedirler. Başka bir deyişle, üretici başına aktarılan kaynak, 0—5 dekar büyüklükteki işletmelerde 3.527, 6—10 dekar büyüklükteki işletmelerde 7.288, 11—20 dekar büyüklükteki işletmelerde 13.571 lira iken; 100 dö-

nümden büyük şeker pancarı üreten işletmelerde ,üretici başına düşen kaynak aktarımı 135 bin lira dolaylarındadır.

Aynı doğrultuda bir gelişmeyi pamuk üreticilerinde de gözlemek olanaklıdır. 4 no.lu tabloda görüldüğü gibi, 0—5, 6—10 ve 11—20 dönüm büyüklükteki pamuk işletmelerinde üretici başına aktarılan, kaynak, sırasıyla 7.900, 15.894 ve 27.031 lira olmasına karşılık, bu büyüklükler 201—500 üretici için 1.244.250 liraya kadar ulaşabilmektedir. Başka bir deyişle, çiftçi ailelerinin yaklaşık yüzde 25'ini oluşturan 0—20 dönüm büyüklükteki küçük pamuk üreticileri aktarılan toplam kaynağın ancak yüzde 6'sına sahip olmasına karşılık, çiftçi ailelerinin yüzde 25'ini oluşturan 51 dönümden büyük pamuk üreticileri aktarılan toplam kaynağın yaklaşık yüzde 58'ini ellerine geçiriyorlar.

2.3. Toprağın Özelliklerine Göre Kullanılması Açısından

Tarımda en önemli üretim ögesinin toprak olduğu bilinen bir gerçektir. Tarımda ve buna dayalı olarak da sanayide yapılacak atılımlar, büyük bir ağırlıkla toprağın maksimum düzeyde değerlendirilmesine bağlı bulunmaktadır. Toprağın maksimum düzeyde değerlendirilmesi, yalnızca birim alandan maksimum verimi almak demek değildir. Aynı zamanda, toprağın zaman içinde sürekliliğini sağlamak. Gereğince kullanılmadığı takdirde toprak, yorulabilir, besin maddesi dengesi bozulabilir, yapısal özellikleri yozlaşabilir. Bundan ötürü, toprağın belli ilkeler doğrultusunda kullanılması gerekmektedir. Bu temel ilkelerin başında da, toprağın kabiliyetine göre kullanımı gelmektedir.

Tablo 5'de Türkiye'de arazi kullanma biçimi ve arazi kullanma kabiliyet sınıfları birlikte gösterilmiştir.

Bu verilerden açıkça anlaşıldığı gibi, bir yandan önemli büyüklükteki marjinal araziler, pulluk altına alınmış, öte yandan verimli, sulanabilir, azımsanamıyacak büyüklükteki arazide ekonomik olarak kullanılmaz duruma sokulmuştur.

Türkiye'de bugünkü arazi kullanma durumu ile optimal kullanma durumu arasındaki farklılaşmayı göstermek için 6 no. lu tablo düzenlenmiştir.

Bu veriler göstermektedir ki, optimal arazi kullanımını gerçekleştirebilmek için, bugünkü tarım alanlarını kullanma biçimlerinden büyük oranda dönüşümler yapmak gerekmektedir.

Her iki tablonun birlikte incelenmesinden ortaya çıkan sonuç şudur: Tarım topraklarının özelliklerine göre kullanılabilmesine, ne bugüne değin uygulanan genel tarım politikalarının, ne de destekleme politikalarının hiçbir olumlu etkisi olmamıştır. Tam tersine, bu politikaların arazinin özelliklerine göre kullanımını sınırlayan, pek çok olumsuz etkileri olduğunu kolaylıkla söyleyebiliriz. Ötedenberi, desteklemeye konu ürünlerden bir bölümüne sağlanan fiyat desteği, o ürünlere, aynı ekoloji içinde yetiştirilen öteki ürünlere göre görece bir ayrıcalık kazandırmış, sürekli ekim kimi alanlarda toprağın çoraklaşmasına, kimi alanlarda da toprağın erozyona uğraması sonucuna varan olumsuzluklar yaratmıştır.

TABLO : 6
TÜRKİYE ARAZİ DÖNÜŞÜM TABLOSU (1000 Hektar)

BÖLGELERE GÖRE DÖNÜŞÜM		ARAZİ KULLANMA ŞEKLİ						
		Tarım Arazileri				Çayır-Mer'a Arazisi	Orman-Funda Arazisi	Meskün Arazi
		Kuru Tarım	Sulu Tarım	Bağ Bahçe	Özel Ürünler			
1 — Güneydoğu	Dönüşümden önce	2233	96	151	13	2037	958	19
	Dönüşümden sonra	910	1485	250	123	1745	975	10
2 — Doğu Karadeniz	Dönüşümden önce	320	17	2	271	493	1042	7
	Dönüşümden sonra	145	26	4	335	570	1065	6.2
3 — Trakya-Marmara	Dönüşümden önce	2878	185	82	123	590	3225	122
	Dönüşümden sonra	1280	1462	219	177	471	3214	93
4 — Doğu Anadolu	Dönüşümden önce	2216	480	22	4	8296	2398	62
	Dönüşümden sonra	1541	1320	113	—	8041	3186	27
5 — Akdeniz	Dönüşümden önce	580	421	177	108	879	2415	36
	Dönüşümden sonra	1526	1065	193	149	1075	3235	23
6 — Ege	Dönüşümden önce	933	415	140	332	470	3096	55
	Dönüşümden sonra	368	855	143	375	545	3100	28
7 — Batı Karadeniz	Dönüşümden önce	1607	204	40	140	371	3083	39
	Dönüşümden sonra	828	547	47	235	694	3100	31
8 — Orta Doğu (Doğu Geçit)	Dönüşümden önce	1890	263	69	36	2784	1031	32
	Dönüşümden sonra	957	750	148	—	3038	1144	26
9 — İç Ege (Batı Geçit)	Dönüşümden önce	1905	193	70	5	881	2122	31
	Dönüşümden sonra	770	953	110	10	1158	2175	17
10 — Orta Anadolu	Dönüşümden önce	7095	717	309	10	5036	3326	168
	Dönüşümden sonra	3568	3443	1062	20	5494	3406	139
T O P L A M :	Dönüşümden önce	21657	2991	562	1042	21837	23467	571
	Dönüşümden sonra	11893	11906	1789	1424	22831	23829	454.2

3. DESTEKLEME POLİTİKASININ AMAÇLARI

3.1. Ekonomik Amaçlar

Devletin, destekleme politikalarının ekonomik amacı, tarımsal üretimi nitelik ve nicelik olarak ulusal ekonominin gerekleri doğrultusunda biçimlendirmek, bunun içinde, tarımsal üretimin oluşumunu, doğal koşulların, üreticilerin bireysel yeğlemelerinin ve politik yanı ağır basan yanlış alım politikalarının etkisinden kurtarmaya yönelik uygulamalar bütünüdür. Açıkcası, bu politikaların ekonomik amacı, tarımsal üretimin ulusal kalkınmaya olan dolaylı ve dolaysız katkısını en yüksek düzeye ulaştırmak ve bu gereklere uygun nicelik ve nitelikteki tarımsal ürün türlerinin üretilmesini gerçekleştirmektir.

3.1.1. Tarımsal Üretimin Ekonomik Kalkınmaya Dolaysız Etkisi Açısından

Daha önce de belirtildiği gibi (Türkiye’de tarım kesiminde üretim artış hızları, gerek plânlı dönemde, gerekse daha önceki dönemlerde, hem istenilen büyüklüklere ulaştırılamamış ve hem de yıllar itibarıyla büyük farklılıklar göstermiştir. Tarımsal üretim artış hızlarındaki düzensizlikler ve bu artış hızlarının beklenen büyüklükte gerçekleştirilememiş olması, ulusal gelirdeki artış hızı büyüklüklerini olumsuz yönde etkilemiş ve giderek ulusal kalkınmanın oldukça düşük bir tempoda seyretmesine neden olmuştur.

Tüm bunlara bakarak, Türkiye’de tarımsal üretimin büyük ölçüde doğal koşullara bağımlı bulunduğunu, çağdaş teknolojilerden yeterince yararlanılamadığını, dünya ölçülerine göre tarımda üretkenliğin çok düşük bir düzeyde bulunduğunu ve devletin destekleme politikalarının bu amaca yöneltilmediğini kolaylıkla söyleyebiliriz.

Devletin destekleme politikaları, tarımsal üretimi plânlamanın bir aracı olarak kullanılabiliyorsa, tarımsal üretimdeki artış hızları hem istenilen büyüklüğe ulaştırılabilir ve hem de tarımsal üretimde yıldan yıla görülen dengesizlikler ortadan kaldırılabilir. Sonuç olarak, tarımsal üretim ya da tarımsal gelir artış hızlarının yüksek bir boyuta ulaştırılması, dolaysız olarak, ulusal kalkınma hızı büyüklüklerini de hiç kuşkusuz olumlu yönde etkileyecektir.

3.1.2. Tarımsal Üretim Ekonomik Kalkınmaya Dolaylı Etkisi Açısından

Bugüne değin, tarımsal ürünlerin ulusal ekonominin gereklerine uygun nitelik, nicelik ve türde üretilmediği bilinen bir gerçektir. Devletin destekleme politikalarının esas amaçlarından birisi de, gerek ulusal sanayiinin girdi ve gerekse gelişen nüfusun gereksinmelerine cevap verecek bir biçimde, nitelik, nicelik, tür ve elverişli fiyatla tarımsal ürünlerin üretimini gerçekleştirmek olmalıdır.

Ayrıca, yine bilinmektedir ki, Türkiye'de dış ticaretin yapısı, ulusal kalkınmayı sınırlayan önemli etkenlerden birisi durumundadır. Sanayileşmenin emekleme çağında bulunduğu ülkemizde, dış ticaretin bu niteliğini olumlu yönde etkilemede, yine tarım kesimine önemli yükümlülükler düşmektedir. Kısacası, Devletin destekleme politikaları dış satıma konu olan ürünlerin nitelik nicelik ve tür olarak gelişmesini de gerçekleştirmeyi amaçlamak zorunluluğundadır.

3.2. Destekleme Politikalarının Sosyal ve Siyasal Amaçları

Destekleme politikalarının sosyal ve siyasal amaçlarına ilişkin olarak, değişik çalışma, araştırma ve uygulamalar incelendiğinde, genel olarak şu noktaların üzerinde, durulduğu görülmektedir :

- Kır—kent gelir farkı konusu
- Gelir istikrarı konusu
- Beslenme konusu
- Göç—kentleşme sorunu
- Kır kesiminin demokratikleşmesi sorunu

Devletin tarım kesimi üstüne yürüttüğü destekleme politikalarının, bu çerçeve içinde amaçlarının ne olacağına belirle-
nebilmesi için, sorunun daha dar bir kapsamda ve somutlaştırılarak ele alınması gerekmektedir. Örneğin, birinci konuda destekleme politikası, bu farkı azaltmayı mı yoksa kent lehine artırmayı mı amaçlamaktadır? Yine aynı biçimde, yürütülen destekleme politikası ile göç—kentleşme olayı ne yönde etkilenmek istenmektedir? Hiç kuşkusuz, sorun yalnızca kır—kent arasında değildir. Destekleme politikalarının, sosyal ve siyasal açıdan, tarım kesiminin iç yapısı için neleri amaçladığı konusu, sorunun asıl can alıcı noktasını oluşturmaktadır.

Destekleme politikalarının ekonomik amaçları ile sosyal ve siyasal amaçları ayrı kategoriler olmasına karşın, bunları birbirinden soyutlayarak kavramaya çalışmak ya da bunları toplumsal hayatın birbirleriyle ilişkisi olmayan ayrı bölümleri olarak düşünmek kesinlikle yanlıştır.

Siyasal iktidarların tarım kesimine ilişkin olarak yürüttüğü destekleme politikalarının ekonomik amacının, tarımsal üretimi ulusal ekonominin gerekleri doğrultusunda nitelik ve nicelik olarak geliştirmek olduğunu ya da en azından bu olması gerektiğini biliyoruz. Aynı biçimde, devletin destekleme politikalarının sosyal ve siyasal amaçlarının da, gerek kır—kent arasında, gerekse kır kesiminin kendi içindeki gelir farklılıklarını küçük

Üreticiler çıkarına düzeltmek ve giderek hem ekonominin ve hem de toplumsal hayatın demokratikleşmesini gerçekleştirmek olması gerekir.

Bu genel doğrulardan yola çıkarak, destekleme politikalarının ekonomik, sosyal ve siyasal amaçları arasındaki yakın ilişkiyi somut olarak ortaya koymak gerekmektedir. Ülkemizde hayli yaygın olan küçük üreticiliğin büyük bir bölüğünün ilkel ve yer yer de ataerkil üretim ilişkileri içinde bulunduğu bilinen bir gerçektir. Başka bir deyişle, küçük toprak birimlerinde üretimde bulunan çiftçiler, yalnızca ekonomik açıdan değil, sosyal ve siyasal açıdan da aracı, tefeci ve büyük toprak sahiplerinin baskısı altında bulunmaktadır. Devletin destekleme politikaları, büyük bir ağırlıkla küçük üreticilerin çıkarları doğrultusunda yürütülmez ise, bu politikaların yukarıda anılan ekonomik, sosyal ve siyasal amaçlarına ulaşmak bir yana, bu amaçlara yaklaşım bile yapılamaz.

Nitekim, siyasal iktidarların günümüze değin uyguladığı gerek genel tarım politikaları ve gerekse destekleme politikaları, yukarıda sözünü ettiğimiz amaçlar doğrultusunda yürütülmediğinden, ne tarımsal üretim, ulusal ekonominin gerekleri doğrultusunda geliştirilebilmiş ve ne de, kır kesiminde beklenen sosyal ve siyasal gelişmeler gerçekleştirilebilmiştir.

Açıkcası, destekleme politikalarının sosyal ve siyasal amaçlarını, siyasal iktidarın niteliği belirler. Bir başka deyişle, destekleme politikalarının toplumsal amaçları, köylünün tümüne yöneldiği iddiasıyla, aslında ya büyük toprak sahiplerine ya da küçük üreticilere yöneltilmek durumundadırlar.

Bugüne değin yürütülen uygulamalarda, destekleme politikasının toplumsal amaçları, genel ölçekte ya da «köylünün» t-

mü yaklaşımıyla ele alınmış, üreticiler bu yaklaşım içinde ele alınmamıştır.

Gerçekten, Birinci Beşyillik Kalkınma Plânında destekleme politikasının toplumsal amaçlarına ilişkin olarak iki konu üzerinde durulmuştur: Beslenme ve plânın genel sosyal amaçlarına uygun olarak, gelir dağılımını düzeltmek ve kente göçleri kontrol etmek. Aynı konular ikinci plânda da korunmuş; üçüncü plânda ise, destekleme politikasının toplumsal amaçlarından çok, ekonomik amaçlarına değinilmekle yetinilmiştir.

Bu genelci yaklaşım, toprak—insan ve mülkiyet ilişkilerindeki dengesizliği daha da bozmuş ve toplumsal amaçlardan hareketle izlenen destekleme politikaları, aslında güçlü olan büyük toprak sahiplerinin daha da güçlenmesi sonucunu doğurmuştur. Bu olgunun en önemli kanıtı, küçük işletmelerin hemen her yıl düzenli oranlarda kaybolmaları, buna karşılık büyük işletmelerin giderek daha büyük ölçekte toprak kullanmalarıdır.

O halde, destekleme politikalarının toplumsal amaçlarına 1961 Anayasamızın genel siyasal tercihlerinden hareketle, küçük üreticilere dönük bir içerik kazandırmak gerekmektedir. Yeni yaklaşımda şu amaçlar önem kazanmaktadır :

- Parasal, teknik ve fizik desteklemelerin küçük tarım işletmelerine yöneltilerek, gelir düzeylerinin yükseltilmesi,
- Birinci amaca bağlı olarak da, küçük üreticilerin ekonomik ve siyasal baskılardan kurtarılmasının gerçekleştirilmesi,

Küçük üreticiler, devletin yürüttüğü destekleme politikaları sonucu güçlendikçe bunların büyük işletmelere ya da büyük toprak sahiplerine ve aracılara olan ekonomik ve siyasal bağımlı-

lılıkları giderek azalacak ve böylece kırsal hayatın demokratikleşmesine önemli bir katkıda bulunulmuş olacaktır.

Bu amaçlar doğrultusunda bir yaklaşımın geliştirilebilmesi için, küçük tarım işletmeleri kavramının açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Bu gurubun gerek bölge ve gerekse ülke ölçeğinde nitel ve nicel olarak tanımlanabilmesi için, kuşkusuz ayrıntılı çalışmalara gerek vardır. Ancak, asıl önemli olan, temelde böyle bir seçeneğin yapılmış olmasıdır.

Böyle bir seçim yapılmış olsa bile, amaçlanan doğrultuda bir uygulama yapabilmek belli koşullar altında olanaklıdır. Haşhaş, pancar ve tütünde olduğu gibi bildirimli ve denetimli bir ekim yaptırmak birinci koşuldur. Bildirim fazlası ürünü almamak yada bildirim fazlası ürüne el koymak yoluyla olsun, girdi sağlama, kredileme kolaylıkları bakımından da olsun dolaylı denetleme ve sınırlandırma çabaları, yine de sağlıklı ve güvenilir çiftçi kütükleri düzenlenmesi ön koşuluna bağlıdır ki; destekleme politikalarının sonuçları küçük üreticilerin çıkarları doğrultusunda gerçekleştirilebilsin.

4. DESTEKLEME POLİTİKASININ ARAÇLARI

Destekleme politikalarının amaçları ile bu amaçları gerçekleştirebilmek için seçilecek araçlar arasındaki ilişki son derece önemlidir. Destekleme politikalarının amaçlarına ulaşabilmesi, büyük oranda amaçlarla çelişmeyen araçların seçilmesi ve kullanılmasıyla olanaklıdır. Araçların seçimi ve kullanılması açısından yapılacak yanlışlıkların, sorunu içinden çıkılmaz, karmaşık ve çözümü güç bir duruma getireceğini kesinlikle söyleyebiliriz.

Ülkemizde, tarım kesiminde yürütülen destekleme politikaları, genellikle «fiyat desteği» biçiminde benimsenmiş, tarım ke-

siminin yapısını değiştirecek nitelikteki fiyat dışı önlemler, hem gerekli biçimde ele alınmamış, hem de üretici tarafından yeterince benimsenmemiştir.

Yalnızca fiyat yolu ile destekleme girişimi, doğal olarak tarım kesimindeki gelir düzeyinin düşüklüğü ve gelir dağılımının dengesizliği sorunlarının çözümüne yetmemiştir. Tam tersine, pazar için üretim yapma olanağı sınırlı, kendi aile gereksinimleri için üretim yapan tarımsal işletmeler, destekleme politikalarından ya hiç yararlanmamış ya da çok az bir yarar sağlamışlardır. Büyük ölçüde üreticinin denetimi altında olmayan, dış değişkenlere bağımlılığın ortaya çıkardığı bölgeler arasındaki tarımsal üretim farklılaşması, destekleme uygulamalarından yararlanmada, bölgeler arası eşişsizliği daha da artırıcı, destekleme amaçları ile çelişkili bir durumu yaratmıştır.

Tarıma ilişkin temel yapısal sorunlar çözümlenmeden, fiyatta dayalı destekleme girişimlerini sürdürmek, giderek daha dengesiz daha adaletsiz, bozuk ve sancılı bir toplumsal yapının biçimlendirilmesinden başka bir sonuç vermeyecektir. Bundan ötürü, zorunluluk olmadıkça fiyat yoluyla destekleme yapmamak, ağırlığı fiyat dışı araçlar üzerinde toplamak gerekmektedir. Bu yargıdan, destekleme politikalarının yalnızca fiyat dışı araçlarla yürütülmesi sonucunu çıkarmamak gerekir. Aksine, koşullara uygun olarak fiyat ve fiyat dışı destekleme araçlarının birlikte ve belli bir uyum içinde kullanılması zorunludur.

Ülkemizde fiyat dışı destekleme araçlarının kullanımını zorunlu kılan, bir öteki neden de, uzun dönemde uluslararası düzeyde ve dış pazarlarda tarımsal ürünlerimizin rekabet koşullarının oluşturulması gereğidir. Bundan ötürü, tarımın temel sorunlarının, bu arada girdi, verimlilik, maliyet, örgütlenme, pa-

zarflama, satış gibi önemli sorunların çözümlenmesi, tarım kesiminin yapısının iyileştirilmesi gereği kaçınılmazdır.

Fiyat dışı destekleme araçlarını kategorik olarak şöylece sıralamak olanaklıdır :

- Örgütsel araçlar
- Kamusal araçlar
- Yasal araçlar

4.1 — Örgütsel Araçlar :

Ötedenberi uygulanan destekleme politikalarının temel örgütsel araçları olarak, tarım satış kooperatifleri ve birlikleri ile kimi Kamu İktisadi Teşebbüsleri kullanılmıştır.

Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri, 1935 tarih 2834 sayılı yasa uyarınca kurulmuşlardır. Tarım Satış Kooperatifleriyle ilgili bu yasa, çağdaş kooperatifçilik anlayışına uygun bir nitelik taşımamaktadır. Tarım Satış Kooperatiflerinin ve Birliklerinin yönetim, örgütlenme ve işleyiş biçimleri, hızlı bir değişim ve gelişim süreci içinde bulunan toplumun temel seçeneklerine ters düşmektedir. Söz konusu kooperatiflerin ve birliklerinin ortakları ile olan ilişkileri biçimseldir. Üreticiler açısından, ortak olup olmamak arasında önemsenecek bir fark yok gibidir. Bugüne değin, bu kooperatif ve birlikler, destekleme alımlarının basit birer amacı olarak kullanılmışlardır. Destekleme alımlarından doğan tüm zararlar, hep devlet tarafından karşılandığı, alımlarda zarar sözkonusu olsa bile, hizmet karşılığı belli bir komisyon verildiği için, işletmecilik açısından belli bir çaba gösterme gereksinimi hiç mi hiç duyulmamıştır. Yatırımları kuruluş amaçlarına, kalkınma plânlarına, ortaklarının çıkarlarına uygun belirli bir plâna dayalı değildir. O kadar ki, bunlar, ortaklarından çok tüccarın çıkarları doğrultusunda görev yapan, tüc-

carın bir tür sigortası ve deposu işlevini yükümlenmiş kuruluşlar durumundadırlar.

Üçüncü Beşyillik Plânda da belirtildiği gibi : «Kamu İktisadi Teşebbüslerinin örgüt biçimi, genellikle işlevleri ile bağdaşmamaktadır. Gerçekten bu teşebbüslerin örgütlenme biçimleri ile görevleri arasında bir uyum gözetilmiş, bunların birbiriyle olsun, gözetme ve denetleme mercileri ile olsun ilişkileri iyi düzenlenmemiştir. Bunların tümünü bir bütün olarak ele alıp gözetken, bütçe ve hazine ile bağlantılarını sağlayan, plân hedef ve ilkeleri açısından bunları yönlendiren bir üst kuruluş bulunmamaktadır. Kamu İktisadi Teşebbüslerinde pazarlama, Maliyet—muhasabe, tedarik, stok kontrol ve araştırma konularına yeterli ölçüde yer verilmemektedir. Yatırım ve işletme görevleri ile orantılı bir sermayeye sahip olmadıklarından, büyük borç ve aşırı faiz yükü altındadırlar. Ayrıca pazarlama ve tedarik yöntemleri yetersiz düzeyde bulunmakta, araştırma ve geliştirme birimleri ise bu teşebbüslerde etkin bir rol oynamamaktadır. Uzun, Orta ve kısa dönemli programlamaya gereken önem verilmemektedir. Günlük işler pek çok sayıda idari ve teknik personelin zamanını almakta, yatırım konularına ilişkin proje ve mühendislik hizmetleri, bu teşebbüslerde önemleri ile orantılı bir yer almamaktadır.»

Destekleme politikalarının temel örgütsel araçları olan Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri ile Kamu İktisadi Teşebbüsleri arasında, destekleme politikalarının oluşturulması, plânlanması uygulanması ve genel plân hedefleri ile uyumlu ortak önlemlerin alınması açısından ne üst düzeyde, ne de alt kademelelerde yatay ve dikey hiçbir ilişki kurulmamıştır. Farklı yaklaşımlarla destek programları hazırlanıp, yürütülmektedir.

Destekleme politikalarının örgütsel araçlarını etkin bir biçimde kullanabilmek için, destekleme politikalarının ekonomik, sosyal ve siyasal amaçları doğrultusunda, bu araçların hem yapısını, hem işleyiş ve örgütleniş biçimlerini ve hem de birbirleri ile olan ilişkilerini yeniden düzenlemek gerekmektedir.

Kooperatifçilik yönünden bu düzenleme, üretimin toplumsallaştırılması, üretim araçlarının kullanımının toplulaştırılması koşuluna bağlı olarak, arazi kullanımını ve üretimi plânlamak, verimliliği artırmak, tarımdan kaynak aktarmak, toprak-insan ve topraktaki mülkiyet ilişkilerini değiştirmek amacıyla yönelik bir örgütlenme, yönetim ve işleyiş biçimlendirmelidir. Basit ve anlaşılır yapıda, işleyiş kolay ve ucuz, yetki ve sorumluluk dengesi her düzey ve kademedede sağlanmış, hizmeti etkili, sürekli ve hızlı götürebilir, koordinasyona, işbirliğine ve işbölümüne uygun, ekonomik ve sosyal gereklere göre düzenlenmiş, boyut ve kapsamı ülke ölçeğinde belirlenmiş bir kooperatifçilik modeli, hem örgütlenme hem yönetim ve hem de işleyiş bakımından ülke gereklerine yeterince cevap verebilecek bir kooperatifçilik uygulaması olacaktır.

Kamu İktisadi Teşebbüslerinin yeniden düzenlenmesine ilişkin ilke ve önlemler, Üçüncü Beşyılık Plânda belirtilmiştir : «Bu teşebbüslerin etkinlik ve verimliliklerini üstün bir düzeye çıkarmak, kaynak yaratma olanaklarını artırmak, bunlara teknoloji birikimini, adaptasyonunu ve üretimi gerçekleştirecek ve kendi kendilerini yenileyecek bir yapı ve işleyiş kazandırmak, hedeflenmiştir. «Bu hedefler doğrultusunda alınacak önlemler, saptanmış ilkeler, Üçüncü Beşyılık Plânda da belirtilmiş olmasına karşın, bu önlemleri yeterli saymak olanaklı gözükmemektedir. Örneğin, bu girişimleri bir bütün olarak ele alıp gözetin

bütçe ve hazine ile ilişkilerini düzenleyen, plân hedef ve ilkeler açısından bunları yönlendiren bir üst kuruluşun oluşturulması gereğinden söz edilmemekte, yalnızca bir önemli sorun olarak belirtilip, geçilmektedir. Görev ve Hizmet alanı birbirine benzer, birbiriyle yakından ilgili olan bu girişimlerin bir bütün olarak ele alınması ve bunlar için merkezi kademede bir yönetim, denetim ve plânlama biriminin oluşturulması gerekmektedir.

Bu örgütsel araçlar arasında eşgüdüm sağlayacak, ilişkilerini düzenleyecek, yurt ekonomisinin genel konjktörü ile dengeli, para, kredi, üretim, dış-ticaret ve tüketim politikaları ile uyumlu bir destekleme programı uygulamaktan sorumlu, Devlet Plânlama Teşkilâtı bünyesinde bir birim kurulması uygun olacaktır.

Tüketici kesimini örgütlendirmek, borsa, hal, şehir, kasaba, köy ve mahalle pazarlarını, destekleme politikasının amaçları doğrultusunda, aracı unsurların etkinliğini sınırlayıcı, giderek yok edici yönde biçimlendirmek, desteklemeye konu ürünlerin ihracatı ile tarımsal girdilerin ithalatını kooperatifleştirmek, destekleme politikalarını amacına ulaştırmada önemli olan ve gündeme giren önlemler dizisindedir. Bu önlemler alınmadığı sürece kullanılacak destekleme araçları yetersiz ve etkisiz kalacaktır.

4.2 — Kamusal Araçlar (Mali Müdahale araçları) :

Destekleme politikasının temel mali müdahale aracı Merkez Bankası ve Kaynaklarıdır. Ek Kaynak olanağının yalnız mevduat artışı ve Merkez Bankası kredilerindeki gelişmeye bağlı olması ve artan kaynakların destekleme politikasının finansmanına ve sosyal amaçlı kredilere yöneltilmesi, bir yandan verimli, pazar için üretim amacına dönük tarımsal projelerin kre-

dilendirilmesini sınırlarken, öte yandan para politikasını geniş ölçüde etkilemektedir. Üretimdeki gelişmeye rağmen, bu etki-leme enflasyonu hızlandırıcı, para-kredi hacminin düzenlenmesi ve hazine gereksinimlerinin dengeli biçimde gözetilmesi temelinde dayalı para-kredi politikasını saptırıcı bir rol oynamaktadır.

Destekleme politikası ile ilgili kredilendirme sorunlarının çözümü için, yeni bir sistem geliştirmek, para—kredi hacminde genişlemeyi sınırlayıcı ve destekleme uygulamalarından doğan zararların tümünün sürekli hazinece karşılanmasını önleyecek önlemleri almak gerekmektedir.

Destekleme politikası uygulamasının Merkez Bankası kredilerini genişletici etkisini azaltmak, giderek Merkez Bankası kaynaklarına başvurmada n uygulama yapabilmek amacıyla, Ziraat Bankası yanında Ticaret Bakanları kaynaklarının belli bir bölümünün de bu amaca yönltilmesi gerekmektedir.

Destekleme politikası uygulamasının tüm örgütsel araçlarının işlemlerinden doğacak olumlu Fiyat farklarından destekleme politikası uygulamasından yararlanan üreticilerden elde edilecek kesintilerden, her yıl Devlet Bütçesine destekleme politikası uygulamasının gereği için konacak ödeneklerden oluşacak bir fon; uygulamanın sürekliliğini, etkinliğini para-kredi politikasının ters ve olumsuz yönde etkilenmesinin önüne geçilmesini, ek kaynak yaratma ve otofinansman olağını sağlayacaktır. Bundan ötürü, bir «Destekleme Fonu» oluşturulması zorunluluğu kaçınılmaz olmaktadır. Bu fon, giderek destekleme uygulamalarına yönelik en önemli kamusal mali müdahale aracı niteliğini kazanarak, bugün kullanılan araçların kullanımını gereksiz kılmaktadır.

Tarım ürünleri arzının zaman içinde dağıtımını düzenlemek, üretim ve fiyat dalgalanmalarının ortaya çıkardığı sorunları önlemek amacı ile önemli bir mali müdahale aracı olarak bir «Stok Kurumu»nun kurulması, destekleme politikası uygulamasının başarısı için gereklidir.

Tarım sigortası, Desteklemeye yönelik uygulamalarda, kullanılması gerekli önemli bir kamusal araçtır. Bu aracın daha da gecikmeden kullanımını sağlamak, bütünü kavramak, destekleme politikasının saptanan amaçlarına ulaşmak, başka bir ek kaynak yaratmak açısından önemlidir.

4.3 — Yasal Araçlar :

Gerek tüm örgütsel, gerekse tüm kamusal araçların kullanımını, birbirleri ile ilişkilerini, yeniden biçimlendirilmelerini, işleyişlerini, yönetimlerini belirlemek bakımından ve destekleme politikasının hukuksal dayanaklarını oluşturmak için, yürürlükteki yasaların pek çoğunu değiştirmek, kimi yeni yasalar çıkarmak gerekmektedir.

Örgütsel olarak araçlarla doğrudan doğruya ilgili 440, 1163, 1581, 1196, 2824, ve dolaylı olarak ilgili 1380, 1757, 6762, 7116, 6831, 1497 v.b. nolu yasaların bir bölümünün yürürlükten kaldırılması, bir bölümünün değiştirilmesi ve kimi yeni yasalarında çıkarılması gerekli olmaktadır.

5 — DESTEKLEME POLİTİKASININ KAPSAMI :

Hiç kuşkusuz, destekleme politikasının kapsamını, destekleme politikasının ekonomik, sosyal ve siyasal amaçları belirler. Destekleme kavramı; temin (bulma), tedarik (bulundurma), üretim, değerlendirme, dağıtım, pazarlama ve dolaşım

aşamalarındaki tüm destekleme etkinliklerini içerir. Bundan ötürü, destekleme politikası, geniş kapsamlı, değişik boyutlu, öteki ekonomi politikalarını belirleyici, bir seri etkinlikler bütünüdür. «Fiyat Desteği» bu bütünün küçük bir parçası, etkinliği sınırlı, tek başına ne ürünü ne de üreticiyi destekleme amacını gerçekleştirebilecek nitelikte bir destekleme aracı değildir. Fiyata dayalı bir destekleme politikası tek boyutlu, yetersiz, kapsamı küçük, plân hedef ve dengeleri ile ekonominin genel yönelişini olumsuz yönde etkileyen bir eksik politika-
dır.

Devlet, halkın gereği gibi beslenmesini, tarımsal üretimin toplum yararına uygun olarak artırılmasını sağlamak, toprağın kaybolmasını önlemek, tarım ürünlerini ve tarımla uğraşanların emeğini değerlendirmekle yükümlüdür. Anayasa'nın bu hükmü gereği temel besin maddeleri, toprağın korunması açısından önemi olan ürünler ile emek yoğun üretime konu ürünlerin öncelikle destekleme kapsamına alınması zorunludur. Geniş üretici kitlesi tarafından üretilen, istem sabit iken arzının düzenlenmesinden, ötürü, üretim ve fiyatı büyük dalgalanmalar gösteren, dış ödemeler dengesine etkileri açısından önemli, agro-endüstrinin hammaddesi, seçeneksiz ve belli bir ekolojinin ürünü, işletmecilik ve tarım tekniği yönünden yetiştirilmesinde yarar olan ürünlerin desteklemeye konu olması gerekir. Ayrıca ekonomik optimal ürün bileşimi ile ekonojik optimal ürün bileşimini karşılaştırmak için önem kazanacak ürünleri de desteklenecek ürünler içinde saymak gereği vardır.

SONUÇ

«Fiyat Desteği» biçimindeki uygulama, ne ürün, ne üretici (küçük üretici), ne de arazi kullanımı açısından söz konusu edilmedeğe değer bir sonuç vermemiştir. Bu biçimdeki bir uygulama, tarım kesiminde, gelir dağılımını iyileştirmek, ekonomik optimal ürün bileşimi ile ekolojik optimal ürün bileşimini çakıştırmak bakımından tersine sonuçlar doğurmuştur.

Desteklemeye konu bir tarımsal ürünün fiyatını saptamak bir teknik konudur. Bunun Yöntemi de bellidir. Bir ürünün fiyatının şu ya da bu kadar olması gerektiği üzerinde tartışmak, belirlenen destekleme kavramı çerçevesinde anlamsızdır.

Anamlı olan; temin (bulma), tedarik, üretim, değerlendirme, dağıtım, pazarlama aşamalarında öteki destekleme araçlarının kullanış biçimini belirleyen bir «destekleme kavramı» çerçevesinde yapılacak tartışmalardır.

Destekleme politikaları, ekonomik açıdan tarımsal üretimi nitelik ve nicelik olarak Ulusal ekonominin gerekleri doğrultusunda biçimlendirmeyi, bunun için de, tarımsal üretimin oluşumunu, doğal koşulların, üreticilerin bireysel yeğlemlerinin ve politik yanı ağır basan yanlış alım politikalarının etkisinden kurtarmayı amaçlamalıdır.

Gerek kıır-kent arasında, gerek kıır kesiminin kendi içindeki gelir farklılıklarını küçük üreticiler çıkarına düzeltmek ve gide rek hem ekonominin ve hem de toplumsal hayatın demokratikleşmesini gerçekleştirmek devletin destekleme politikalarının sosyal ve siyasal amaçları olmalıdır.

Bunun için :

Destekleme politikalarının örgütsel araçlarını yeniden biçimlendirmek ilk koşuldur. İkinci koşul, destekleme politikaları-

nın mali destek araçlarını geliştirmek ve oluşturmaktır. Üçüncü ve temel koşul ise, bu politikaların yürütülebilmesi için gerekli yasal değişiklik ve düzenlemeleri yapmaktır.

Ziraat Mühendisleri Odası olarak, bu yeni destekleme kavramı çerçevesinde bir yaklaşımla politika oluşturulması gereği savunulacak, ürün fiyatlarına ilişkin anlamsız tartişmalara girilmeyecek, tek tek ürünlerle ilgili fiyat saptamak yönünden yapılagelen çalışmalar durdurulacaktır. Yetersiz, geçersiz, boş bir uğraş içinde olmak yanlışına düşmek istemiyoruz.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- 1 — BALABAN, A. 1975 : «Tarımsal Üretimde Devlet Desteği» Cumhuriyet Gazetesi, (15.10.1976),
- 2 — D.P.T. 1973 : «Üçüncü Beşyılılık kalkınma Plânı» Başbakanlık Matbaası, ANKARA
- 3 — ÖZGÜR, Ö. 1975 : «Sanayileşme ve Türkiye» Gerçek Yayınevi, İSTANBUL
- 4 — DOĞANER, Y. 1976 : «Kooperatifçilik Konusunda değişik bir yaklaşım» Birlik Haberleri 38. (30.4.1976)
- 5 — Yıllık Ekonomik Rapor — 1975 : Aralık 1975, ANKARA
- 6 — 1973 — 74 Tarım Ürünleri Destekleme Fiyatı ile ilgili Not : D.P.T. 5.4.1973 — ANKARA
- 7 — Tarımsal Ürünlerde Destekleme Fiyatı Politikası : Türkiye Zirai Ekonomi Derneği Yayın No. 4-1975-ANKARA
- 8 — BEKTÖRE, N (Çeviren) : «Tarım Sektöründe Arz Kontrolü» Zirai Ekonomi Dergisi Sayı 19, Eylül 1975 ANKARA
- 9 — HORKER, Prof. D. Olan : «Türkiye'de Zirai Fiyat Politikası» A.B.D. Milletlerarası Kalkınma Teşkilâtı — Ağustos-1971-ANKARA
- 10 — 1974 — 75 Destekleme Fiyatları Raporu — Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı—Mayıs—1974 — ANKARA
- 11 — Destekleme Politikası Uygulamasının Üreticiler Üzerindeki Etkileri : D.P.T. — S.P.D. — 1976 — ANKARA
- 12 — Arazi Kullanımı ve Üretim Plânlaması : T.M.M.O.B. Ziraat Mühendisleri Odası Yayın No. 49 — ANKARA

demokratik
halk kooperatifçiliği için

köy-koop

Cihan Matbaası — Tel.: 29 54 50

ANKARA — 1977
